

**Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка**

Єременко О. В.

**САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ З КУРСУ
МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Методичні рекомендації
Спеціальність: 025 Музичне мистецтво
Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Суми – 2023

УДК 378.041:78:001.891(072.057.875)

Е70

*Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського державного
педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол «№ 4 від 27 листопада 2023 року»)*

Автор:

О. В. Єременко, доктор пед. наук, професор, завідувач кафедри хореографії та музичного мистецтва Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Рецензенти

М. А. Бойченко, доктор педагогічних наук, професор, професор, зав. кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

З. В. Софроній, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

О. В. Єременко

Самостійна робота студентів з курсу «Методологія наукових досліджень»: методичні рекомендації (025 Музичне мистецтво). – Суми: ФОП Цьома С. П., 2023.

Методичні рекомендації «Самостійна робота студентів з курсу «Методологія наукових досліджень» складено відповідно до вимог кредитно-трансферної системи.

Завдання курсу спрямовані на формування компетентного фахівця, який вміє розпізнавати коло проблем під час досліджень, має навички та вміння теоретичного аналізу, практичної апробації, обробки, оформлення та презентації результатів власної дослідницької роботи.

Методичні рекомендації створено з метою удосконалення навичок самостійної навчальної роботи студентів, умінь працювати з науковою та науково-педагогічною літературою.

Методичні рекомендації створено для студентів освітнього рівня Магістр спеціальності 025 Музичне мистецтво та аспірантів, викладачів інститутів культури і мистецтв вищих педагогічних навчальних закладів України.

УДК 378.041:78:001.891(072.057.875)

© Єременко О. В., 2023

© ФОП Цьома С. П., 2023

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП (ПЕРЕДМОВА).....	4
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	
МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	5
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ З КУРСУ	
«МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»	17
ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО	
КОНТРОЛЮ	35
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	36

ВСТУП (ПЕРЕДМОВА)

Навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень» є важливим предметом у підготовці магістрів музичного мистецтва. Ця дисципліна має узагальнити та закріпити усю теоретико-методологічну і практичну підготовку магістрантів з метою виконання кваліфікаційних досліджень. Даний курс спрямовано на формування дослідницької компетентності магістрантів. Специфіка майбутньої професійної діяльності випускників магістратури вимагає від них досвіду дослідницько-пошукової праці з метою вдосконалення змістово-організаційного забезпечення мистецько-освітнього процесу.

Основними завданнями опанування дисципліни «Методологія наукових досліджень» є: ознайомлення магістрантів з актуальними напрямками наукових досліджень у сфері мистецтва; висвітлення методологічних основ у галузі мистецької освіти; формування навичок та вмінь теоретичного аналізу, практичної апробації, обробки, оформлення та презентації результатів виконаної дослідницької роботи, необхідних для підготовки й захисту магістерської роботи. Переважна частина визначених для даного курсу годин припадають на самопідготовку студента. Тому важливим є підбір науково-педагогічної та методичної літератури для самостійних занять студентів, яка б відповідала актуальній робочій програмі та переліку тем, котрі будуть вивчатися. В представлених методичних рекомендаціях пропонується розгляд деяких тем, що виокремлені в робочій програмі на самостійне опрацювання.

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
НН Інститут культури та мистецтв
Кафедра хореографії та музичного мистецтва

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор

НН Інституту культури і
мистецтв

_____ Устименко-Косоріч О. А.

«__»_____20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Другий (магістерський) рівень

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Спеціальність: 025 Музичне мистецтво

Освітня програма/програми Музичне мистецтво

Мова навчання: українська

Погоджено

науково-методичною комісією

НН Інституту культури і
мистецтв

«__»_____20__ р.

Голова

Суми – 2023

Розробник:

Єременко Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук,
професор, професор, завідувач кафедри хореографії та музичного
мистецтва

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри
хореографії та музичного мистецтва.

Протокол № __ від «__» _____20__ р.

Завідувач кафедри
доктор педагогічних наук,
професор _____

О. В. Єременко

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Магістр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
		1-й	1-й
		Лекції	
		18 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		10 год.	4 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		60 год.	82 год.
		Консультації:	
		2	
Загальна кількість годин – 90		Вид контролю: залік	

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» є формування дослідницької компетентності магістрантів. Специфіка майбутньої професійної діяльності випускників магістратури педагогічних університетів вимагає від них досвіду науково-пошукової роботи щодо вдосконалення змісту та організації освітнього процесу у сфері мистецької освіти, вміння теоретично обґрунтовувати свої методичні знахідки в межах музичного мистецтва.

Основними завданнями опанування дисциплін «Методологія наукових досліджень» є: ознайомлення магістрантів з актуальними напрямками наукових досліджень у сфері мистецтва; висвітлити методологічні основи розвідок у галузі мистецької освіти та навчити розпізнавати коло проблем під час дослідження процесів, явищ, проблем і користуватися новітніми

методами наукового інформаційного пошуку; сформувати навички та вміння теоретичного аналізу, практичної апробації, обробки, оформлення та презентації результатів виконаної дослідницької роботи, необхідні для підготовки й захисту магістерської роботи.

Засвоєння програмного матеріалу дисципліни «Методологія наукових досліджень» забезпечує оволодіння інтегральною компетентністю (ІК) – здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі музичної професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень; загальними та фаховими компетенціями відповідно до освітньо-професійної програми «Музичне мистецтво»: ЗК2 – здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми; ЗК3 – здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології; ЗК4 – здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; ЗК5 – здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; ЗК9 – здатність працювати автономно; ФК5 – здатність збирати та аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її для теоретичної, виконавської, педагогічної інтерпретації; ФК6 – здатність викладати спеціальні дисципліни в закладах освіти з урахуванням цілей навчання, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти; ФК8 – здатність взаємодіяти з аудиторією для донесення музичного матеріалу, вільно і впевнено репрезентувати свої ідеї під час публічного виступу; ФК10 – здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві та музичній педагогіці.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовою вивчення дисципліни є опанування дисципліни «Музичні інформаційні технології» та попереднє засвоєння курсів «Основи наукових досліджень», «Педагогіка», «Психологія», «Філософія» в контексті освітньо-професійної програми «Музичне мистецтво» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 025 Музичне мистецтво сприятиме опануванню дисципліни «Методологія наукових досліджень» другого (магістерського) рівня вищої освіти.

3. Результати навчання за дисципліною

Результати навчання за дисципліною «Методологія наукових досліджень» передбачають такі вміння, як аналізувати наукову літературу та педагогічну практику; здійснювати науковий пошук у всесвітній інформаційній мережі; узагальнювати окремі факти і робити певні висновки стосовно ефективності запропонованої методики (авторської програми); створювати діагностичний апарат конкретних наукових розвідок; планувати та здійснювати педагогічний експеримент; оформлювати та презентувати результати своїх наукових досліджень згідно з новітніми вимогами. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати специфіку наукових досліджень у галузі мистецької освіти; логіку науково-педагогічного дослідження; правила оформлення магістерських робіт та регламент їх захисту.

Знання: термінології музичного мистецтва та його понятійно-категоріального апарату. Уміння: володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом. Комунікація: співпраця з приводу розробки наукової проблеми в галузі музичного мистецтва.	ПРН 7	Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.
Знання: специфіки наукового мислення. Уміння: здійснювати самостійну роботу, застосовувати модифіковані підходи з метою розвитку критично-наукового мислення. Комунікація: співпраця з приводу розробки наукової проблеми в галузі музичного мистецтва.	ПРН 10	Приймати ефективні рішення в галузі культури і мистецтва, аналізувати альтернативи та оцінювати ризики.
Знання: діалогових та полілогових форм реалізації взаємодії в галузі мистецтв. Уміння: забезпечувати діалогову співпрацю з метою реалізації продуктивних форм взаємодії у мистецькому закладі. Комунікація: діалогове співробітництво.	ПРН 11	Здатність співробітництва, діалогу та реалізації продуктивних форм взаємодії у мистецькому закладі.
Знання: аксіологічних основ мистецтва, гуманістичних та національних підходів до його розвитку. Уміння: реалізовувати ціннісно спрямовані підходи в галузі мистецтва,	ПРН 12	Здатність розвивати у суспільстві засобами музичного мистецтва загальнолюдські і мистецькі цінності,

розвивати гуманістичну мораль та національну свідомість. Комунікація: співпраця з приводу розвитку загальнолюдських і мистецьких цінностей, національної свідомості та гуманістичної спрямованості в суспільстві.		демократичні та естетичні ідеали, гуманістичну мораль та національну свідомість.
---	--	--

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	Студент володіє теоретичними знаннями з курсу «Методологія наукових досліджень», досконало володіє практичним матеріалом (вільно ним оперує, грамотно його виконує, вміє застосовувати отримані знання), вміє використовувати набуті знання та вміння у практичній діяльності. Студент повністю розкриває наукову проблему, показує глибокі знання використаної літератури, викладає теоретичний матеріал логічно грамотно, послідовно й самостійно. Відмінно оперує понятійно-термінологічним апаратом. Студент демонструє здатність комунікативного впливу на слухача, розвинуте критично-аналітичне мислення.
82-89	Студент на достатньому рівні володіє теоретичним матеріалом, оперує понятійно-термінологічним апаратом. Але разом із тим допускає неточності, робить помилки, має місце недостатня аргументованість при викладанні матеріалу.
74-81	Студент досить повно володіє практичним матеріалом. Демонструє певні навички та уміння при створенні макету магістерської роботи, але не має достатнього професійного та виконавського комплексу (допускає несуттєві методичні неточності тощо).
64-73	Наукову проблему в основному розкрито, студент оволодів сутністю завдання, показує знання використаної літератури, намагається аналізувати факти, робити висновки, але при цьому допускає грубі помилки і не може самостійно викласти матеріал щодо заданої теми.
60-63	Практична підготовка за рівнем відповідає вимогам, студент демонструє певні навички, але форма виступу нестабільна, є помітні погрішності методичного характеру.
35-59	Студент емоційно скутий, наукову проблему не розкриває, не розуміє основної сутності завдання, не може зробити висновки й узагальнення. Виступ невиразний.
1-34	Недбалість студента щодо забезпечення ефективності власної підготовки. Не демонструє належної форми виступу та необхідних професійних навичок для створення макету магістерської роботи за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Розподіл балів

Поточний контроль									Разом	Сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2						
T.1.1	T.1.2	T.1.3	T.1.4	T.2.1	T.2.2	T.2.3	T.2.4	T.2.5		
Поточний контроль									75	100
9	9	9	8	8	8	8	8	8		
Контроль самостійної роботи									25	
3	4	4	4	2	2	2	2	2		

Т 1.1, Т 1.2 ... Т 4.3 – теми розділів

Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному Положенням «Про порядок визнання результатів, здобутих у формі неформальної та інформальної освіти Навчально-наукового інституту культури і мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка» (ухвалене рішенням Вченої ради, протокол № 11 від 19 червня 2020 року).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 - 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	
60 - 63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є виконання практичних завдань, тестові завдання, залік.

6. Програма навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. Методологія наукових досліджень.

Тема 1.1. Актуальні проблеми мистецької освіти.

Тема 1.2. Методологічні основи досліджень у галузі мистецької освіти.

Тема 1.3. Методи наукового дослідження та його етапи.

Тема 1.4. Основні елементи наукових досліджень та їх взаємозв'язок.

РОЗДІЛ 2. Організація наукових досліджень і оцінка їх ефективності.

Тема 2.1. Наука й наукові дослідження.

Тема 2.2. Інформаційна база наукового дослідження.

Тема 2.3. Методика теоретичних і експериментальних досліджень.

Тема 2.4. Технологія виконання магістерських робіт.

Тема 2.5. Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження.

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. Методологія наукових досліджень.

Тема 1.1. Актуальні проблеми мистецької освіти.

Розкривається значення мистецької освіти у формуванні духовності особистості, вплив різних видів мистецтва на фахову підготовку здобувачів освіти. Розглядаються функції мистецької освіти.

Тема 1.2. Методологічні основи досліджень у галузі мистецької освіти.

Висвітлюються поняття «методологія», «методологічні основи», «мистецька освіта»; розглядаються методологічні аспекти як основа подальших методичних орієнтирів науково-педагогічного дослідження; обґрунтовуються національний, гуманістичний,

особистісний, культурологічний та ін. підходи у галузі мистецької освіти.

Тема 1.3. Методи наукового дослідження та його етапи.

Характеризуються основні методи наукових досліджень: загальнонаукові (аналіз, зіставлення, порівняння, систематизація, узагальнення та ін.), конкретнонаукові (пошуково-бібліографічний, теоретичного моделювання, ретроспективний, логіко-системний, хронологічно-структурний, метод періодизації та ін.); емпіричні (анкетування, опитування, спостереження, педагогічний експеримент, інтерв'ювання, діагностичні завдання та ін.).

Тема 1.4. Основні елементи наукових досліджень та їх взаємозв'язок.

Обґрунтовуються основні структурні особливості досліджень (вступ, розділи, висновки до розділів, загальні висновки, додатки, анотації), підкреслюється необхідність відповідності поставлених завдань дослідження сформульованим висновкам. Розглядаються різні види наукових публікацій: доповідь, тези, стаття, реферат, посібник, кваліфікаційна робота, монографія та ін.

РОЗДІЛ 2. Організація наукових досліджень і оцінка їх ефективності.

Тема 2.1. Наука й наукові дослідження.

Розглядається сутність науки, відмінності наукового знання від повсякденного, характеризуються види наукових досліджень.

Тема 2.2. Інформаційна база наукового дослідження.

Розглядається загальна характеристика кваліфікаційної роботи, відбувається огляд стану означеної проблеми, пошук та обробка наукової інформації.

Тема 2.3. Методика теоретичних і експериментальних досліджень.

Розглядається організація та хід проведення педагогічного експерименту, що складається з констатувального та формульовального етапів та результатів математичної статистики. Висвітлюється констатувальний аспект означеної проблеми, визначаються компоненти даного феномена, критеріально-рівнева база експерименту.

Тема 2.4. Технологія виконання магістерських робіт.

Характеризується специфіка виконання магістерських робіт в залежності від обраної спеціальності 025 Музичне мистецтво.

Тема 2.5. Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження.

Висвітлюються загальні вимоги до оформлення кваліфікаційних робіт, правила компонування таблиць, посилань, використаних джерел, додатків; відбувається ознайомлення студентів з Положенням про кваліфікаційні роботи (правила проведення передзахисту та захисту магістерських робіт), з Положенням про академічну доброчесність.

6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост. роб.		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самостроб.
РОЗДІЛ 1. Методологія наукових досліджень												
Тема 1.1. Актуальні проблеми мистецької освіти.	10	2	0			8	10					120
Тема 1.2. Методологічні основи досліджень у галузі мистецької освіти.	8	2	0			6	12	2				120
Тема 1.3. Методи наукового дослідження та його етапи.	10	2	0			8	20					20
Тема 1.4. Основні елементи наукових досліджень та їх взаємозв'язок.	10	2	0			8	12	2				20
РОЗДІЛ 2. Організація наукових досліджень і оцінка їх ефективності												
Тема 2.1. Наука й наукові дослідження.	10	2	2			6	112		2			10
Тема 2.2. Інформаційна база наукового дослідження.	10	2	2			6	20					20
Тема 2.3. Методика теоретичних і експериментальних досліджень.	10	2	2			6	20					20

Тема 2.4. Технологія виконання магістерських робіт.	10	2	2			6	12 2		2			20
Тема 2.5. Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження.	12	2	2		2	6	12					12
Усього годин	99 0	11 8	11 0		2	6 6 0	99 0	4	4			88 2

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Актуальні проблеми мистецької освіти.	2	
2	Методологічні основи досліджень у галузі мистецької освіти.	2	2
3	Методи наукового дослідження та його етапи.	2	
4	Основні елементи наукових досліджень та їх взаємозв'язок.	2	2
5	Технологія виконання магістерських робіт.	2	
6	Організація експериментальних досліджень у галузі мистецької освіти.	2	
7	Діагностичний апарат науково-педагогічних досліджень.	2	
8	Особливості формувального експерименту в межах окремих мистецьких дисциплін.	2	
9	Правила оформлення магістерських робіт та їх захист.	2	
Разом		18	4

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Наука й наукові дослідження	2	2
2	Інформаційна база наукового дослідження	2	
3	Методика теоретичних і експериментальних досліджень	2	
4	Технологія викладання магістерських робіт	2	2
5	Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження	2	
Разом		10	4

Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Актуальні проблеми мистецької освіти	8	10
2	Методологічні основи досліджень у галузі мистецької освіти	6	10
3	Методи наукового дослідження та його етапи	8	10
4	Основні елементи наукових досліджень та їх взаємозв'язок.	8	10
5	Наука й наукові дослідження	6	10
6	Інформаційна база наукового дослідження	6	8
7	Методика теоретичних і експериментальних досліджень	6	8
8	Технологія виконання магістерських робіт	6	8
9	Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження	6	8
	Разом	60	82

7. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Персональний комп'ютер або ноутбук, мультимедійний проектор, екран для проектора, аудіо колонки.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ З КУРСУ «МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Самостійна робота №1

Тема: Актуальні проблеми мистецької освіти

Теоретичні питання

1. Сутність поняття мистецька освіта та її значення в сучасному світі
2. Сучасний стан розвитку мистецької освіти
3. Основні проблеми у сфері мистецької освіти (музичної)

Тематична інформація

1. Мистецька освіта – процес навчання, виховання, самовиховання особистості засобами різноманітних видів мистецтв (архітектури, дизайну, музики, образотворчого мистецтва, хореографії тощо); мережа навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців із різних видів мистецтв та закладів загального художньо-естетичного виховання; комплекс дисциплін художньо-естетичного профілю. У науковий обіг термін «мистецька освіта» запровадила О. Рудницька. Мистецьку освіту розрізняють за змістом (архітектурна освіта, кіноосвіта, музична освіта, театральна освіта, хореографічна освіта, художня освіта) та метою (загальна, професійна або спеціальна). Основу музичної освіти складає художня творчість як творення, продукування й освоєння мист. образів.

Мистецька освіта – процес і результат освоєння суб'єктом істотних властивостей навколишньої дійсності, відтвореної у художніх образах. Змістом мистецької освіти виступає спрямована на загальний і художній розвиток особистості система педагогічно адаптованих художньо-практичних умінь, навичок, знань, досвіду ціннісного ставлення до мистецтва, досвіду творчої діяльності.

Мистецька освіта - потужна галузь теорії і практики людського розвитку, яка знайшла відображення у вагомих наукових розробках. Сучасними вченими широко розглянуто філософські і психологічні засади художньої творчості (І. Бех, І. Зязюн), виявлено закономірності розвитку спеціальних художніх здібностей (А. Щербо), досліджено історичні джерела загальноестетичного і фахового навчання (О. Михайличенко),

здійснено аналіз теорії і методики викладання мистецтва (А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова).

На сьогодні необхідність і доцільність мистецької освіти для успішного поступу суспільства не піддається сумнівам у жодній із розвинених країн, що підтверджується «Дорожньою картою мистецької освіти», прийнятою Всесвітньою конференцією з освіти в галузі мистецтв; результатами Всесвітніх конференцій з мистецької; самітами з мистецької освіти під егідою ЮНЕСКО (визнання мистецької освіти обов'язковою складовою загальної середньої освіти тощо).

Така увага до мистецької освіти в сучасному світі пояснюється її багатогранним і до кінця ще не розкритим потенціалом у напрямі формування світоглядної культури особистості. Засоби мистецької освіти комплексно впливають на духовний розвиток людини через її залучення до духовного досвіду людства. І на цій основі можлива реалізація актуального завдання сьогодення – виховання духовності як найвищого ціннісно-ієрархічного рівня суспільної та особистісної свідомості.

2. Проблема реалізації виховного розвивального впливу мистецтва на становлення особистості є однією з фундаментальних в теорії і практиці мистецької освіти. Формування духовного світу людини, закономірності гармонізації її життя, забезпечення природного входження до соціального середовища складають вагомий предмет наукових пошуків.

Науковцями (І. Зязюн, О. Семашко, О. Шевнюк та ін.) плідно досліджуються проблеми визначення сутності мистецтва як форми відтворення дійсності, духовного світу людини та її самовираження, а також культурологічних засад розвитку духовності та актуалізації художнього досвіду як чинника становлення особистості.

Важливими в актуальних питаннях теорії і практики викладання мистецьких дисциплін виступають такі, як: дослідження можливостей мистецької діяльності в цілеспрямованому розвитку особистості, визначення умов мистецької підтримки цього процесу та висвітлення напрямів розробки технологій його здійснення.

Системний аналіз дозволяє визначити ряд принципово важливих функцій навчально-художньої діяльності, особливого

значення серед яких набувають такі, як: мотиваційно-виховна, культурологічна, пізнавальна, дослідницька, творчо-спонукальна, комунікативна.

3. Підготовка кадрів в сфері музичного мистецтва є досить проблематичним питанням в умовах сьогодення. Постмодерне суспільство створює умови для акцентуації на масовій культурі, зменшенню інтересу до академічного мистецтва, актуалізуючи популярну музику. Більш того, внаслідок поширення принципу доцільності при виборі майбутньої сфери діяльності, зменшується зацікавленість у обранні професії музиканта. Сама музична освіта, як складова музичної педагогіки, виступає поняттям, що зумовлена історичним розвитком, адже, як вказує О. Ростовський, «її цілі, зміст, рівень, методи й організаційні форми визначаються соціальними відносинами, національною своєрідністю, роллю музичного мистецтва в житті певного суспільства, провідними загально-педагогічними ідеями і рівнем музичної педагогіки, які змінюються протягом історії музичної культури». Відповідно, не дивним постає той ряд проблем, що виникає у процесі підготовки виконавців – насамперед інструменталістів і дещо в меншому ступені – вокалістів. За умови навчання музиці відбувається також зменшення інтересу до гри на певних інструментах – насамперед народних: домра, акордеон, баян. Інтерес до деяких з них, як-от бандура, пов'язаних зі зростанням національної ідеї та тим, що цей інструмент є символом української нації, як такої. Проте не можна казати про надзвичайну популярність його серед молоді, вибір якої впливатиме на наявність музичних фахівців у майбутньому.

Т. Сідлецька відмічає, що в сучасній культурі відбувається паралельне існування підготовки музикантів на двох рівнях: аматорському та професійному. Причому надзвичайно різняться і задачі цих освітніх систем і ті підходи, що в них використовуються викладачами. «Аматорська музична освіта – музичне виховання здійснюється у навчальних закладах загальноосвітньої системи (школі і дошкільних установах) та передбачає підготовку передусім грамотних слухачів, спроможних сприймати і адекватно оцінювати продукцію академічної культури, а також активних учасників музичної діяльності». На думку вищезгаданого автора, подібна освіта зазвичай впроваджується

музичними гуртками, студіях при Палацах культури та Будинках дитячої творчості. Насправді, за останні роки зросла кількість установ різного рівня, які задовольняють потребу у базовій музичній освіті загалом та музично-естетичному вихованні зокрема. Збільшення кількості закладів, які відносяться до приватного сектору, що розташовуються у близькості до житлових масивів у нових будівлях, які оснащені останніми досягненнями у технічному відношенні (звукоапаратура, мікрофони, підсилювачі звуку, інструменти) створюють чималу конкуренцію по відношенню до музичних шкіл, що створювались за радянські часи. Головний акцент у приватних закладах постає не на виховання якісного рівня кінцевого продукту – майстерності виконавця, а на прагнення його зацікавити. Подібна мета впливає на збільшення ролі розважального компоненту навчання та зменшенню вимог з боку викладача. В подібних закладах зазвичай увага зосереджується на більш «прибуткових» сферах – навчання вокалу, гра на музичних інструментах, які розповсюджені в естрадній музиці (гітара, бас-гітара, саксофон, ударні). Можлива відсутність певного системного підходу, коли гра на музичному інструменті не поєднується з уроками зі сольфеджіо, музичної літератури, хорового співу, які наявні у державних музичних школах.

Т. Сідлецька, змальовуючи загальну картину розвитку професійної освіти в сфері музичного мистецтва, констатує ряд проблем, які актуальні в наш час: «Музична освіта поступово стає недоступною, елітною, що зумовлює різке зменшення контингенту в усіх ланках її системи, а також скорочення кількості музичних шкіл та студій. Це призводить до духовного зубожіння сучасних слухачів, яким бракує музичної ерудиції, витонченого смаку і тому вони надають перевагу розважальній фоновій і танцювальній музиці, сприйняття якої не потребує розумової та душевної активності».

Сфера музичної освіти сьогодення потребує чималих змін. Внаслідок появи низки приватних закладів, які здійснюють навчання окремим дисциплінам музичного циклу, зменшується актуальність державних учбових закладів. Низька зацікавленість у отриманні музичної освіти, що спостерігається у сучасному суспільстві, вимагає певних трансформацій у системі

ознайомлення з музикою в рамках загальноосвітніх шкіл. Застосування підходу, при якому б використовувались різноманітні шляхи впливу на емоційно-образне начало, як-от елементи гри, інтегроване заняття, яке б поєднувало заняття музикою, театром, живописом, хореографією сприяло б зростанню інтересу та бажанням займатися більш ґрунтовно. Чималу роль варто віднести акцентуації уваги на музиці народів світу та включенні творів, що відносяться до естрадної музичної культури, до репертуару як учнів, так і студентів, що сприятиме зростанню зацікавленості та їх музично-естетичному вихованню.

Самостійна робота №2

Тема: Методологічні основи досліджень мистецької освіти.

Теоретичні питання

1. Сучасне гуманітарне дослідження: пошук методологічних орієнтирів
2. Взаємозв'язок науки і музичного мистецтва

Тематична інформація

1. Сучасні проблеми людства, роздуми про гуманітарне (ноосферне) суспільство, новий Ренесанс людини і гуманізму по-новому ставлять питання гуманітарного знання і гуманітарного пізнання. Дисциплінарна диференціація соціально-гуманітарного знання спричинила зсув дослідницького інтересу до окремих аспектів досліджуваної проблематики та розробки питань пізнання, спрямованого в цілому на вироблення знань про людину, суспільство, історію, культуру та мистецтво. Демаркаційні інтенції неklasичного етапу істотно слабшають у період пост-неокласичної науки, відмінною рисою якої є посилення інтеграційної взаємодії, міждисциплінарного синтезу знань, що характеризує розвиток сучасного гуманітарного пізнання.

Незважаючи на колосальне зростання обсягів гуманітарного знання, гуманітарні науки, до яких належить мистецька педагогіка, не повною мірою розкривають зміни, що відбуваються в соціокультурній реальності, обґрунтовують їх причини, сутність, динаміку. Це пояснюється природою соціальних і

культурних відносин, які є надскладними, такими що постійно й динамічно змінюються.

Отже, сьогодні постала необхідність переосмислити методологічні засади гуманітарного дослідження, зокрема питання щодо його методологічних орієнтирів і принципів, яке актуа лізується провідною роллю гуманітарного знання в соціокультурному розвитку сучасного суспільства.

Аналіз наукових робіт (В. Андрущенко, С. Гончаренко, В. Шульгіна, А. Ярошевський та ін.) дає змогу пов'язувати необхідність розширення і поглиблення методологічних орієнтирів у гуманітарних дослідженнях із затвердженням нової наукової раціональності, що детермінує парадигмальні зміни у науковому пізнанні. Цілком очевидно, що сучасне гуманітарне знання знаходиться в деякому перехідному стані від традиційних уявлень про предмет, дисциплінарні канони, характер і способи відтворення професійного середовища до нових форм гуманітарної раціональності, вираження її ідентичності й самосвідомості.

Характеризуючи сучасну гуманітарну парадигму, науковці наголошують на тому, що на початку ХХІ ст. склалися передумови для парадигмальних змін, для яких ключовими моментами є новий синтез духовного досвіду; розширення уявлення про наукову раціональність; зміщення акценту з опису суцього до осмислення як породження нових можливостей, сценаріїв реальності й поведінки; динамізм – як акцентування на процесуальності змін; персоналізм – як невідбутність особистісного начала - джерела, засобу і результату динаміки осмислення та смислоутворення. У соціально-гуманітарному пізнанні неокласична раціональність проявляється в інтеграції істини і моральності, а це дає можливість інтерпретувати гуманітарні дослідження не тільки як цілераціональну, а й ціннісно-раціональну когнітивну діяльність.

Таким чином, для неокласичної гуманітарної науки характерне поглиблення методологічної рефлексії. Важливо розуміти, що рефлексивність, креативність, оцінний характер і моральне значення неодмінно зумовлюють суб'єктивність гуманітарного пізнання.

2. Концептуалізація сучасної методології з новою силою доводить, що за нею закріплена функція визначення стратегії

наукового пізнання, а методологічне знання розглядається як орієнтир дослідницького пошуку, джерело його наукового забезпечення і зміст методологічної рефлексії. Можна стверджувати, що ступінь володіння методологічними орієнтирами дослідницького пошуку для педагога-музиканта є показником його методологічної культури, яка репрезентується методологічною свідомістю, виступає системоутвірним чинником функціонування різних наукових стратегій, способом пізнавального пошуку, що реалізується через методологічні знання. Така методологічна компетентність педагога-музиканта уможливить визначення загальної спрямованості й орієнтирів наукового пошуку в мистецькому просторі, виокремлення актуальних для цього дослідження положень, виділення провідних чинників розвитку освітнього мистецького феномену, що вивчається; виявлення евристичного потенціалу наукового знання тощо.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки і музикознавства, що характеризується відкритістю до нових ідей, концепцій, течій і напрямів, детермінантами наукового пізнання можна вважати методологічні підходи, які є методологічними орієнтирами, впливаючи на вибір стратегій, змістові характеристики наукового пошуку та способи оновлення, перетворення і розвитку мистецької освіти. Ґрунтуючись на позиції відомих філософів, вважаємо за доцільне розглядати методологічний підхід як такий, що містить в собі широкий зміст. Це і принципова методологічна орієнтація дослідження, точка зору, з якої розглядається феномен вивчення, поняття або принцип, керований загальною стратегією дослідження.

Застосування різних методологічних стратегій у мистецькій педагогіці (феноменологічної, гуманістичної, культурологічної, антропологічної, герменевтичної, семіотичної, інноваційної, компетентнісної тощо) для експлікування і розробки шляхів та напрямів розвитку мистецької дійсності, в кожному з яких закладена фундаментальна ідея в контексті пізнання або перетворення мистецької реальності, вимагає її «концептуалізації» у поняттях теоретичного знання відповідно до провідної наукової позиції.

Ситуація, коли одночасне співіснування точок зору і концепцій щодо сутності, сенсу і цінності освіти, культури,

особистості свідчить про можливість існування різних педагогічних концепцій у межах різних парадигм, потребує розширення діапазону застосовуваних теорій і методологічних підходів, що дасть змогу перейти до диференційованої методологічної освітньої стратегії, до поліметодології. Отже, у сучасних гуманітарних дослідженнях в контексті музикознавства, мистецької педагогіки має виявлятися методологічна плюралістичність як наявність кількісного різноманіття пізнавальних засобів у розв'язанні однієї проблеми, що забезпечує якість пошукового процесу. У цьому сенсі, стаючи провідним принципом багатовимірного мислення, плюралізм набуває об'ємного соціокультурного характеру. Цей принцип розкриває свою суть за допомогою апеляції до ціннісної значущості різноманіття парадигм, концепцій, ідей, світоглядних сенсів і наукових позицій, поступово набуваючи соціокультурного статусу.

Сучасному науковому і художньому процесу властива поліваріантність пошукових векторів, причиною яких є кількісне і якісне багатство досліджуваних мистецьких явищ, складність їх змісту - багатокомпонентність, різнобічність, різноманітність конкретних видів і форм. Поліваріантність рішень, методологічна плюралістичність виражають таку якісну рису пошукового процесу, як різноманітність підходів під час дослідження. Цей результат виявляється поліфілетичним за своїм походженням, тобто висхідним до різних витоків і генетичних шляхів.

Виходячи з того, що постнеокласична раціональність ґрунтується на домінуванні ціннісно-сміслових підстав нового наукового знання, можна стверджувати, що особливе значення в прирості нових гуманітарних знань мають ціннісні орієнтації педагога-музиканта, його ментальні переконання, які істотно впливають на вибір концептуальних основ та інструментарію пізнавальної діяльності. Це спричинює розгляд ціннісних аспектів соціально-гуманітарного пізнання, його «людського виміру», принципів, а через них і гуманістичної, людської сутності культури в цілому. Не можна обмежувати гуманістичний сенс проблеми лише сферою застосування наукових досягнень, не зачіпаючи самого способу мислення, методу діяльності дослідника, оскільки його гуманістична ціннісна орієнтація є

логічним центром ціннісно-світоглядної системи та підґрунтям оцінно-аналітичної, творчо-пошукової діяльності.

Тільки така загальна соціально-гуманістична орієнтація педагога-музиканта дає універсальну основу для оцінки результатів його дослідницького пошуку з погляду відповідності загальній меті соціокультурного розвитку людства, що зводиться до створення умов, у яких реалізація сутнісних сил особистості, її творчо-креативного потенціалу засобами мистецтва стає самоціллю.

Отже, діалогічна природа пізнання є однією із найважливіших рис, що визначають специфіку гуманітарного пізнання, його рефлексивну складову. Ця риса зумовлена характером суб'єкт-об'єктних відносин у галузі гуманітарного пізнання, коли сам об'єкт дослідження має суб'єктивний вимір.

У ситуації акцентованого концептуального і методологічного плюралізму актуалізується ідея діалогу парадигмальних підстав у соціально-гуманітарному пізнанні. Діалог у цьому разі розглядається як форма продуктивної взаємодії різних філософсько-методологічних традицій гуманітарного знання, у процесі якого здійснюється взаємообмін і взаємовплив методологічних принципів і орієнтирів пізнання. У ході цієї взаємодії відбувається трансляція окремих методологічних установок і концептуальних засобів з однієї традиції в іншу, яка може супроводжуватися змінами стратегії наукового дослідження в цілому.

Ідеї методологічної плюралістичності як характеристики наукового мислення, світогляду сучасного педагога-музиканта мають продовження і поглиблення у затвердженні поліпарадигмального підходу як результату багатолінійного та міждисциплінарного аналізу, що забезпечує всебічність розгляду мистецьких процесів і феноменів, реалізується як єдність цілого спектра парадигм, взаємодіючих і компенсуючих одна одну при створенні концептуального простору. У цьому контексті єдність дослідницьких парадигм розуміється як «єдність різноманіття» (Г. Ріккерт), а поліпарадигмальний підхід розглядається як свого роду «методологічна тріангуляція», перехресна інтерпретація одного і того ж об'єкта декількома доповнюючи-ми один одного джерелами (дослідницькими парадигмами), що відтворюють певну цілісність, систему.

Отже, концептуальна поліпарадигмальна модель розробляється на підґрунті системи методологічних підходів, що дасть змогу виявити педагогічні закономірності та їх ієрархію у мистецькій освіті. Перехід на позицію поліпарадигмального педагогічного мислення дасть можливість продуктивнішого прогнозування і реалізації дослідницьких пошуків та інновацій (поєднуючи з традиціями) з позицій гармонізації цільових установок, обґрунтованого вибору та інтеграційного поєднання різних науково-методологічних підходів й освітньо-мистецьких стратегій.

Необхідність появи міждисциплінарних зв'язків у дослідженні можна пов'язати з двома факторами - логічним та історичним. Логічний фактор - це внутрішня закономірність розвитку самої науки, якою є мистецька педагогіка, через процеси диференціації до інтеграції і побудови єдиної наукової картини світу. Історичний - пов'язаний з процесами глобалізації, які викликають потребу в комплексному і системному досягненні культурних ресурсів при врахуванні людського фактора.

Внаслідок наявності цих двох чинників можна говорити і про два сенси поняття міждисциплінарних досліджень. Перший, більш широкий, це будь-які дослідження, в яких здійснюються інтеграція і синтез наукових знань. Другий - це розробки комплексних дослідницьких програм. Нарешті, існує і найвужчий, але останнім часом найбільш поширений сенс поняття «міждисциплінарні дослідження» - це вивчення об'єктів гуманітарних наук як найбільш складних і таких, що вимагають всебічного міждисциплінарного вивчення.

Прикладом зазначеного є монографія О.П. Опанасюка «Інтенціональність у просторі культури: мистецтвознавчий, культурологічний та філософський аспекти», у якій автор, обґрунтовуючи оригінальну концепцію інтенціоналізму культури і мистецтва, залучає до концепційної аналітики широкий спектр наукового знання (дослідження процесуального буття музичної культури передбачає звернення до філософії, езотеричної філософії, культурології, історії, психології, футурології), що вибудовує полізмістову структуру аналізу визначеної теми.

Як відомо, на різних етапах історії науки її зміни визначаються складною взаємодією процесів диференціації (виділення

відносно автономних галузей) та інтеграції (об'єднання самостійних предметних галузей, виникнення «синтетичних» дисциплін, до яких належить мистецька педагогіка). Міждисциплінарність як одна з основних характеристик нового мислення і методології дослідження виявляється у постановці проблеми, підходах до її вирішення, розвитку теорій, розробці концептуальних моделей тощо. Така характеристика наукового пізнання відповідає інноваційному характеру розвитку цивілізації і науки, їх постійному руху, становленню, оновленню, розкриває сучасну форму фундаментальності науки і освіти.

Отже, інтегративність і міждисциплінарність стають вимогою сучасної науки, наукового бачення, уможливлуючи синтезування як на рівні знань, так і різних способів цілепокладальної діяльності у межах освітньо-педагогічних та мистецьких технологій. Інтегративна сутність змістових характеристик дослідницьких стратегій, з одного боку, виявляється саме у глибинному проникненні в сутність культурно-мистецьких педагогічних явищ, процесів, пошуку загальних закономірностей їх функціонування на підґрунті інтегративних теорій і концепцій, з другого – у широкому застосуванні універсальних методів та засобів наукового дослідження в єдності.

Науково-педагогічну інтеграцію у мистецькій проекції розглядаємо як таку, що виявляється на рівні гносеологічних систем у формі синтезу знань на фундаменті міждисциплінарного та системного підходів і представляє:

1. поповнення педагогічних лексем, понятійного апарату за рахунок введення нових термінів з філософії, культурології, мистецтвознавства, евристики, інноватики, глобалістики тощо для відображення реального поліфонічного образу світу;
2. універсалізацію понять, педагогічних і мистецьких категорій, виявлення їх онтологічного підґрунтя;
3. створення інтегративних педагогічних концепцій, що уможливорює завдяки широкому міждисциплінарному синтезу поєднання різних способів осягнення світу мистецтва і мистецької освіти, творче переосмислювати їх ціннісні орієнтири.

Така інтеграція знань на основі міждисциплінарних зв'язків дає змогу охопити лінійні зв'язки по горизонталі й точкові по вертикалі, показати не тільки їх послідовність, а й

багатозначність, відтворити на новому, більш високому рівні цілісне бачення проблеми, явищ у всій повноті, багатогранності, багатоаспектності. Отже, верховенство інтегративних, синтезуючих тенденцій лягає в основу методології міждисциплінарного знання.

На сьогодні у науковій літературі разом з поняттям «міждисциплінарність» вживаються поняття «мультидисциплінарність», «трансдисциплінарність», «інтердисциплінарність», «кросдисциплінарність», «полідисциплінарність». В. Андрущенко зазначає, що немає чіткої класифікації, тож нерідко ці поняття визначаються як синоніми, наприклад міждисциплінарні (полідисциплінарні), інтердисциплінарні (трансдисциплінарні). Загалом під трансдисциплінарністю розуміється синтез багатьох наук, що дає змогу вийти на методологічний рівень наукового світогляду. Мультидисциплінарні дослідження розглядаються як розробки, обмежені рамками двох суміжних або близьких наук (психології і педагогіки). Коли потрібні великі дані говорять про полідисциплінарні, інтердисциплінарні дослідження.

Отже, у гуманітарному дослідженні простежується акцентування на нових методологічних принципах, пов'язаних з міждисциплінарністю, які виявляють тісний взаємозв'язок з філософсько-світоглядними орієнтирами постмодернізму, що заперечує можливість якої-небудь універсальної гармонізації і монодисциплінарного дослідження. У цьому сенсі стає значущим множинність і диверсифікація, різноманіття парадигм, співіснування, визнання різноманіття сучасних філософських вчень і наукових концепцій.

У контексті мистецької педагогіки методологія пізнання ґрунтується і спрямовується гуманітарним знанням як особливою галуззю духовної культури людства зі своїм світоглядом, системою цінностей і аксіологічних орієнтирів. Гуманітарне знання характеризується унікальністю, неповторно особистісним характером, оцінністю, емоційною забарвленістю. У цьому разі слід говорити не стільки про знання і пізнання, скільки про смислопородження й осмислення (розуміння). Міра гуманітарності знання відповідає мірі виявлюваних людських сенсів, що враховуються в нім. Через поняття гуманітарності стає можливим розкриття зв'язку наукового знання із загальногуманітарними

поняттями, такими як творчість, культура, духовність, гуманізм, моральність тощо. Гуманітарність знання пов'язується з досягненням «людського в людині», орієнтує на її суб'єктність, екзистенційність, осмислення духовного досвіду. Оскільки розуміння особистістю світу завжди герменевтичне, тому інтерпретація здійснюється з якоїсь позиції, точки зору. Гуманітарність невідбутна з точки зору особистісної культури, базових цінностей якоїсь культури чи субкультури.

Джерело всієї різноманітності сучасного єдиного світу (єдиного у своєму розмаїтті й різноманітного у своїй єдності) існує в кожній унікальній особистості.

Отже, можна стверджувати, що об'єкт гуманітарного знання утворює простір людських цінностей і смислів, а призначення гуманітарних наук полягає у впливі й зміні морально-етичних основ людської свідомості.

Наука та мистецтво – важливі елементи духовної культури людства. Розуміння особливостей наукової діяльності, її відмінностей від діяльності художньої і водночас бажання та вміння побачити риси спільності між ними, щоб органічно поєднати науку зі своїм мистецьким фахом, – передумова успішно діяльності музиканта у галузі науки про музику.

Розглянемо насамперед зміст слова «наука», що має кілька значень. Наука – це особливий вид людської діяльності з вироблення об'єктивного знання про навколишній світ (об'єктивну реальність). Наука є складною системою знань про об'єктивні закони природи, суспільства, мислення, що виникає внаслідок спеціальної наукової діяльності. Це – процес пізнання і вироблення знань (теоретичних та прикладних) на основі спеціальних методів пізнання та застосування цих знань.

Наукою займаються вчені, науковці (наукові працівники), викладачі закладів вищої освіти, докторанти, аспіранти, магістранти, студенти, здобувачі наукових ступенів. Люди науки об'єднуються у колективи – науково-дослідні інститути, відділи, лабораторії, кафедри, наукові товариства, гуртки тощо.

Видатні науковці (або колективи науковців) створюють наукові школи.

Для науки характерне діалектичне поєднання процесів її диференціації (що привело до виникнення такого розмаїття

спеціальностей) та інтеграції, поєднання елементів різних наук, досліджень на стику наук, появи нових відгалужень від традиційних наукових спеціальностей і нових галузей наукових досліджень.

Серед усіх значень, які включає термін «наука», особливо наголосимо на тому, що це – специфічна творча діяльність щодо створення нових (теоретичних і прикладних) знань про природу, суспільство, мислення.

Мистецтво або художня творчість у цілому (література, живопис, музика, театр, хореографія, кіно тощо) також є різновидом людської діяльності, специфічним видом духовно-практичного освоєння світу, органічною єдністю творення, пізнання, оцінки та людського спілкування. Особливість мистецтва – художньо-образне пізнання та відтворення дійсності. У галузі різних видів мистецтв – музичного, образотворчого, декоративно-ужиткового, театрального – працюють фахівці з мистецтва: художники, музиканти, артисти та ін.

У побутовій свідомості діяльність наукова і художня часто протиставляються. Зазвичай вважається, що формування образного, художнього мислення та розвиток мислення наукового дуже далекі одне від одного. Наука пов'язується виключно зі сферою раціонального, мистецтво – емоційного. Такий погляд знайшов своє відображення у відомому поділі особистостей на «фізиків» та «ліриків». Це зумовлене недостатньо глибоким, поверховим знанням цих важливих галузей людської діяльності. Відмінність між наукою та мистецтвом видатний німецький філософ Г.Ф. Гегель вбачав лише у формі. І якщо проаналізувати їх на вищому рівні, то можемо виявити багато спільного.

Спроби поєднати науку та мистецтво на основі реальних зв'язків між ними завжди приводили до появи нестандартних висновків. Вчені стверджують, що емоції, викликані художніми творами, стимулюють роботу думки, розвивають теоретичне мислення.

На думку відомого українського фізика Г. Суворова, музику (найбільш абстрактне з мистецтв) споріднює з математикою (найбільш абстрактною з наук) поєднання емоційної основи з логікою, по-різному опосередкованих у будь-якому творчому мисленні. Математичне мислення також включає розвинену

здатність до сильних та яскравих емоцій, що допомагають подолати закостенілість старого, повернути з традиційних шляхів і розбудити дещо потрібне в підсвідомості. Г. Суворов стверджує, що складності у вивченні математики виникають, зокрема, через нехтування емоційним розвитком учня. Особливо цікавим є постулат вченого про те, що мистецтво (наприклад, музична діяльність) сприяє розвитку і посиленню математичних здібностей, підвищує їх кількісний та якісний рівень.

Наука, своєю чергою, активно втручається у сферу мистецтва, художньої творчості. Музиканти-практики, які заперечують можливості взаємодії науки з мистецтвом, протиставляючи ці два види діяльності, забувають про те, що становлення музики та вся її історія неподільно пов'язана з наукою (зокрема, фізикою та математикою). Згадаємо про те, що в музичних теоріях античності й середньовіччя (Піфагор, Боцій, Августин) музика входила до розряду точних наук. Піфагорійський музичний стрій - це математика. Створення логарифмічно рівномірної дванадцяти-тонової шкали - наслідок спільної роботи музикантів і математиків. Рівномірна температура виникла лише після появи теорії ірраціональних величин та теорії логарифмів у XVII ст. У цьому напрямі працювали І. Кеплер, Л. Ейлер та інші математики, а успіху досяг вчений і музикант А. Веркмейстер.

Думки про єдність філософії, математики, астрономії та музики, характерні для античної культури, розвинув у своїх працях видатний вчений сучасності О. Лосєв. Він стверджує, що музика тісно пов'язана з числом, з числовими відношеннями, математикою в цілому та її окремими теоріями, а ідеальність числових відношень можна порівняти тільки з довершеністю музичних образів.

Особливої інтенсивності процес взаємодії науки та мистецтва набуває у XX ст. Наслідком їх спільного буття, взаємовпливу музики, математики та фізики стало розширення матеріальних основ музики: з'явилися електронні музичні інструменти, звукозапис, графічний звук, поєднання світла зі звуком, імпульсне формування тембру, роздільна генерація електромагнітних коливань частоти для наступного змішування у різних пропорціях тощо. Більше того, почалося втручання науки (зокрема, математики) у сам процес творчості.

Співпраця музикантів ХХ ст. з вченими зумовила не лише появу нових музичних інструментів, а й електронної та комп'ютерної музики.

На зламі тисячоліть мистецтво продовжує інтенсивно освоювати невідомі території. Наприклад, європейські художники, що працюють у швейцарському Європейському центрі ядерної фізики (CERN), створюючи оригінальні ski-art проекти, прагнуть поєднати світ мистецтва та світ науки. Вони вважають, що обидві сфери мають принципову подібність, як-от: ігнорування національних обмежень, більший, ніж в інших прошарках суспільства, опір догматизму, надзвичайно високий критичний потенціал.

Наприкінці ХХ ст. у музичній культ урі чітко проявилися дві тенденції: з одного боку - прагнення відродити постать різнобічного музиканта (композитора, виконавця, теоретика) в одній особі шляхом якісної зміни методів навчання, з другого - процес поглиблення спеціалізації, зумовлений потребою в кадрах більш вузького профілю (зокрема, виконавців-музикознавців, що осмислюють сферу історичних і теоретичних проблем виконавства, виконавців-критиків, виконавців-педагогів). Одночасне існування цих протилежних тенденцій спричинило появу нових відгалужень у теорії та практиці.

Отже, і мистецтво, і наука - це насамперед специфічні засоби пізнання світу. У науці наслідки цього процесу відображаються в поняттях, у мистецтві – в художніх образах.

Безумовно, наукове мислення ґрунтується на інших засадах, ніж художнє. Процес пізнання в науці базується на основах раціонального. Наукові висновки - однозначні, на відміну від багатозначних істин мистецтва, у якому превалює емоційне.

Але риси спільності між ними є. «Музична творчість у чомусь споріднена з наукою, - зазначає Г. Коган, - вона так само узагальнює життєві явища, процеси протікання почуттів, схематизує їх в умовних позначеннях та відношеннях (ноти, метр)».

І для наукового, і для художнього мислення важливі такі риси, як оригінальність, гнучкість, глибина, цілеспрямованість, ясність. Більше того, в культурі на зламі ХІХ-ХХ ст. виявилися тенденції до взаємопроникнення цих двох форм пізнання дійсності. На думку українського композитора і дослідника

електронної та комп'ютерної музики В. Камінського, в цей період у свідомості людства «пройшов чіткий розподіл між розумінням мистецтва як феномену «внутрішнього життя» індивідуума, породженого насамперед емоційно-особистісним сприйняттям світу, і його полярно протилежним трактуванням у новій естетиці як цілеспрямованого ствердження раціонального, інтелектуального начала». І саме ці антиромантичні тенденції, стверджує науковець, «зумовили превалювання [у мистецтві] тих форм і принципів, які щонайбільше наближаються до наукового пізнання світу. Грунтуючись на теоретичних постулатах провідних композиторів XX ст. (зокрема, французьких – Е. Вареза, П. Булеза), В. Камінський зазначає, що «можливо, вперше в історії музики деякі основні ідеї сучасної науки стають невід'ємною частиною самого світосприйняття композитора».

Зв'язок мистецтва з наукою особливо виразно простежується в такій галузі, як музична педагогіка і є надзвичайно плідним для її розвитку. Багато музикантів у пошуках більш ефективних методів навчання ставало вченими-дослідниками, винахідниками. Слід згадати такого відомого вокального педагога IX ст., як Мануель Гарсія (син). Він створив ларингоскоп, який і досі використовується в медицині. А за наукові праці з фізіології голосу («Повний трактат про мистецтво співу», «Нотатки про людський голос» тощо) Паризька академія наук присудила йому вчений ступінь доктора медицини. Тож у будь-якому виді музичної діяльності необхідно прагнути до єдності емоційно-образного та раціонально-логічного. Справжній музикант-професіонал будь-якого фаху має бути здатним до глибокого, всебічного художнього та теоретичного осягнення свого мистецтва.

Для музикознавця, як і для музиканта-педагога, музичне мистецтво є цариною застосування наукового, дослідницького, творчого потенціалу. І той і той розглядають природу музичного мистецтва, його функції, шляхи та способи осягнення змісту музики, але з різних позицій. Відмінність дослідницьких ракурсів музикознавства і музичної педагогіки зумовлені різними цілями й завданнями кожної з цих наук.

Музикознавчі дослідження спрямовані на вивчення музичного мистецтва і музичної культури як складної ієрархічної

та багатофункціональної системи, що включає і конкретні явища, наприклад музичний твір, музичний жанр, творчі біографії музикантів, і явища загального порядку, такі як історичні процеси зміни стилів, еволюція музичних жанрів, соціокультурний, національний контекст музичної творчості.

Сучасний етап розвитку музикознавства характеризується поступовим розширенням області наукових інтересів у плані охоплення усе більше різноманітних явищ і процесів музичного життя, культури, творчості, виконання, слухання та сприйняття музики, а також її закономірностей і методів дослідження. На основі взаємодії з іншими науками всередині музикознавства формуються різні підходи до вивчення тих або тих сторін музичного мистецтва і культури, музичної творчості. Методологічна основа сучасних музикознавчих досліджень характеризується міждисциплінарністю, вбираючи в себе досягнення філософії, психології, антропології, семіотики, інноватики тощо. Однак при всій різноманітності використовуваних ракурсів музикознавчих досліджень усі вони в рівній мірі спрямовані на осмислення інтонаційної природи музичного мистецтва. Саме інтонаційна природа музики відрізняє її від інших видів мистецтва.

Дослідження цих проблем у музикознавстві стало стимулом для звернення музикантів-педагогів до розробки інтонаційного підходу до змісту і методів музичної освіти. У той же час низка проблем, що стосуються досягнення інтонаційної природи музики, залишається за рамками музично-педагогічної науки і практики. Так, наприклад, перспективними для музичної педагогіки виявляються музикознавчі дослідження щодо осмислення інтонаційного розвитку й інтонаційної драматургії музичного твору як одного з етапів досягнення його художнього змісту. Практично невирішені й потребують розгляду музикознавчі проблеми, пов'язані з виявленням індивідуального, особливого в авторській і виконавській інтонації, з освоєнням інтонаційної специфіки музики XIX ст. в її взаємозв'язку з попередніми музичними традиціями.

Специфіка реалізації стильового підходу в музичній освіті визначається концепцією, яка є основою у тлумаченні категорії «музичний стиль». Подальші розробки стильового підходу в

музичній педагогіці вбачаються в освоєнні методів стильової аргументації положень ідейно-змістового порядку, в осягненні стилю як багаторівневої системи ознак на основі слухового досвіду й знання попередніх і «супутніх» традицій, у виконанні закономірностей стильової еволюції на рівні стилеслухового досвіду, стильових паралелей, аналогій з творами іншого виду мистецтва, використання стильового підходу при освоєнні інтонаційної природи музики, а також музичних жанрів, що є природним процесом зближення різних дослідницьких позицій як у музикознавстві, так і в музичній педагогіці.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Розкрити значення мистецької освіти у формуванні духовності особистості.
2. Обґрунтувати вплив різних видів мистецтва на фахову підготовку здобувачів освіти.
3. Конкретизувати функції мистецької освіти.
4. Висвітлити поняття «методологія», «методологічні основи», «мистецька освіта».
5. Розкрити методологічні орієнтири, зокрема: національний, гуманістичний, особистісний, культурологічний, емоційно-творчий.
6. Схарактеризувати основні методи наукового дослідження: загальнонаукові; конкретнонаукові; емпіричні.
7. Обґрунтувати основні структурні особливості досліджень.
8. Розглянути види наукових публікацій.
9. Пояснити відмінність наукового знання від повсякденного.
10. Охарактеризувати види наукових досліджень.
11. Висвітлити специфіку виконання магістерської роботи за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».
12. Пояснити сутність вимог до написання кваліфікаційної роботи згідно «Положення про кваліфікаційну роботу».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Барна Н. В., Ісаєв В. Д., Лугуценко Т. В. Філософія наукового пізнання : навч. посіб. Луганськ, 2010. 174 с.
2. Берегова О. М. Культура та комунікація: дискурс культуротворення в Україні в ХХІ столітті. К. : Інститут культурології АМУ, 2009. 184 с
3. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень : підручник. Київ: АБУ, 2002. 480 с.
4. Булавина Н. Мистецька критика в сучасних реаліях, або голос позбавлених голосу. *Сучасне мистецтво* : наук. зб. / ІПСМ НАМ України. К. : Фенікс, 2008. Вип. V. С. 175-181.
5. Грищенко І.М., Григоренко О.М., Борисенко В.О. Основи наукових досліджень. Київ: КНТЕУ, 2001. 186 с.
6. Давидов М. А. Виконавське музикознавство. Енциклопедичний довідник. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. 400 с.
7. Демківський А. В., Безус П. І. Основи методології наукових досліджень : навч. посібн. К. : Акад. муніцип. упр., 2012. 276 с
8. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с
9. Корягін М. В., Чік М. Ю. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Алерта, 2014. 620 с.
10. Матоліч І. Проблематика сучасного мистецтвознавства України. *ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 34. С. 41-50.
11. Ніколаї Г. Ю. Розвиток музично-педагогічної освіти: методологічний дискурс. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Суми : СумДПУ, 2007. № 4. С. 326-333.
12. Олексюк О.М., Тушева В.В. Методологія наукових досліджень у галузі мистецтвознавства та музичної педагогіки : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 176 с
13. Польська І. І. Методологічна проблематика в сучасному музикознавстві. *Культура України: зб.наук. пр.* Харків, 2014. Вип. 46. С. 267–275.

14. Рач В. А., Ігнатова О. В., Борзенко-Мірошніченко А. Ю. *Методологія системного підходу та наукових досліджень : підручник*. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. 251 с.
15. Реброва О. Є. *Методологія і методи досліджень педагогіки мистецтва : навчально-методичний посібник для студентів і магістрантів інститутів мистецтв педагогічних університетів*. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2011. 84 с.
16. Семашко О. М. *Соціологія мистецтва : навч. посіб. 2-е вид., випр. і допов.* Львів : Магнолія плюс, вид. СПД ФО В. М. Піча, 2006. 243 с.
17. Станкевич М. Сім великих теорій мистецтва. *Мистецтвознавство. наук. збірн.* Львів: СКІМ, 2012.– С. 9-20
18. Стеченко Д. М., Чмир О. С. *Методологія наукових досліджень : підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Знання, 2007.*
19. Тушева В.В. *Основи наукових досліджень : навчальний посібник*. Харків : «Федорко», 2014. 408 с.
20. Федорук О. Назрілі проблеми сучасного мистецтвознавства. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки: Мистецькі обрії*. 2009. Вип. 2 (11). С. 151-154.
21. Черкасов В.Ф. *Основи наукових досліджень у музично-освітній галузі: підручник.– Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, Харків: ФОП Озеров, 2017.– 316 с.*
22. Черкасов В.Ф. *Основи наукових досліджень у музично-освітній галузі : підручник*. Харків : ФОП Озеров, 2017. 316 с.
23. Шейко В. М., Богуцький Ю. П., Кушнарєнко Н. М. *Наукова творчість у галузі культурології і мистецтвознавства : навч. посіб.* Харків : ХДАК, 2016. 330 с.
24. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. *Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 7-ме вид., стер.* Київ : Знання, 2011. 310 с.
25. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. *Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник*. Київ: Знання, 2008. 310 с.

Інформаційні інтернет-ресурси:

1. Комаровська О. Реалії сучасної мистецької освіти (за результатами опитування педагогічної спільноти). *Теоретико-*

- методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735219/1/%D0%9E.%20%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A0%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%97%20%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf>
2. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів. URL: https://biology.univ.kiev.ua/images/stories/Upload/Kafedry/Biofizyky/2014/konversky_osn_metod_ta_org_nayk_dosl.pdf
 3. Падалка Г.М. Мистецька освіта: сучасні проблеми розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5722/Padalka.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 4. Смирна Л. В. Актуальні проблеми вищої мистецької освіти. Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство». URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.43.2020.220060>
 5. Теоретичні засади науково-дослідницької діяльності суб'єктів освітнього процесу університетів : практичний посібник / Авторський колектив : В. Майборода, О. Ярошенко, Я. Скиба; за ред. О. Ярошенко. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Teoriya_nauk-dosl-diyaln_Univers_2015_174p_IBO_Mayboroda-Yaroshenko-Skiba.pdf
 6. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник URL: http://ism-lnu.podia.com.ua/wp-content/vidannia/pidr/metod_nauk_dosl.pdf

Методичне видання

ЄРЕМЕНКО Ольга Володимирівна

**САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ З КУРСУ
МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Методичні рекомендації

Спеціальність: 025 Музичне мистецтво

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Комп'ютерна верстка *С.П. Цьома*

Підп.до друку 27.11.2023.

Формат 60x84/16.Гарнитура Cambria.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум.друк.арк. 2,09. Обл.вид.арк. 1,4.

Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач:

ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул.Роменська 100.

Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

Серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.